

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מתי האבל יכול לצאת מביתו

(כ"ג א') **תנו רבנן:** (4) אבל - שבת ראשונה (שבעת ימי שבת), אינו יוצא מפתח ביתו. שניה, יוצא ואינו יושב במקומו. שלישית, יושב במקומו ואינו מדבר (אלא יושב ודומם ואינו מרבה בדברים כמנהגו). רביעית, הרי הוא ככל אדם.

(2) רבי יהודה אומר: לא הוצרכו לומר שבת ראשונה לא יצא מפתח ביתו, שהרי הכל נכנסין לביתו לנחמו. אלא שניה, אינו יוצא מפתח ביתו. שלישית, יוצא ואינו יושב במקומו. רביעית, יושב במקומו ואינו מדבר. חמישית, הרי הוא ככל אדם.

שיטות הראשונים

שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו: רש"י פירש שבעת ימי השבוע, אבל בשבת יוצא לבית הכנסת.¹ **ראב"ד וריטב"א** פירשו שבת ראשונה ממש, ואינו יוצא לבית הכנסת בשבת.² **ורב האי גאון** כתב: ולענין יוצא מפתח ביתו ואפילו בשבת, הכל כמנהג המדינה.³ וכתב **רי"ץ גיאת:** וכן נהגו מימות קדמונינו לצאת לבית הכנסת להתפלל.⁴ **והשו"ע** פסק שיוצא בשבת לבית כנסת, וכן בימי חול בימי קריאת התורה. **והרמ"א** כתב שהמנהג לצאת רק בשבת.⁵

יציאה בלילה מביתו: כתב **בתרומת הדשן** שכשיוצא האבל בלילה, ואינו מתערב עם חבורות בני אדם אלא שהולך לישן בבית אחר, והולך יחידי או אחד או שניים הולכים עמו, אין כאן קפידא.⁶ וכן פסק **הרמ"א**.⁷

¹ וכן משמע דבשבת ראשונה היינו ימי החול, דומיא דשבת שניה ושלשית. וכן נוהגין באשכנז, האבל הולך לבית הכנסת בשבת, ואחר התפלה האבל יוצא תחלה ויושב לפני בית הכנסת, וכל הקהל יוצאין ויושבין אצלו, ועומד האבל והולך לביתו וכל הקהל הולכין עמו ויושבין שם שעה אחת, וסומכים על דברי הגדה פירקי דרבי אליעזר (פרק ט"ז). רא"ש. וביאר ריטב"א (דעה זו), לפי שאין אבלות בשבת.

² ונראה שיש מחלוקת בין הראשונים בהבנת דברי הראב"ד. מדברי רמב"ן ורא"ש נראה, שהבינו בדעתו שאבל אינו יוצא לבית כנסת אף בשבת, ואילו לבית המדרש נכנס אפילו בשבת ראשונה. אבל בחול, כל שבעת ימי אבלות, אינו יוצא מפתח ביתו אפילו לבית המדרש. ומדברי המאירי מבואר שהבין בדעת הראב"ד, שלא נאסרה יציאה אלא בשבת, אבל ימי החול רשאי לצאת.

³ 'היכא דרגילי דמיצלו בבית הכנסת, מקדים ואתי מצפרא קמי ציבורא לבית הכנסת, והיכא דרגילי למיתב בביתיה יתיב'. ולא אמר הגאון לצאת לבי הכנסת בחול, אלא בשבת, לי שאין אבלות בשבת. ויפרש הגאון 'שבת ראשונה' שבוע של ימי אבלות בחול. רמב"ן.

⁴ וכתב ריטב"א: **ועתה נהגו בכל הארצות הללו לצאת לבית הכנסת כל ז', ואפילו בחול**, ואמרו על רבינו יצחק בן גאון ז"ל שכתב כן, אלא זה אין לו עיקר בגמרא, ויש להקל במנהג וכו', עיי"ש טעמו.

⁵ יו"ד שצג, ג. ור' קונטרס 'אוצרות התפילה' (לרב משה צוריאלי, עמ' 77). מקורות: רב האי גאון (הו"ד בראשונים). רי"ץ גיאת (הל' אבל, ד"ה אבל בשבת ראשונה). רמב"ן (תורת האדם, שער האבלות, עמ' ריז). רא"ש (סי' מו). מאירי (כ"ג א', ד"ה אבל כל). ריטב"א (כ"ג א', ד"ה ת"ר אבל).

⁶ דמוכח מהא דאמרין לאחר ג' ימים הולך לבית האבל, דהטעם הוא דאינו יוצא מפתח ביתו כדי שלא ישכח אבילותו כשילך אצל בני אדם, וכשהוא מתבודד בביתו ואין עמו רק בני ביתו, ניכר ונראה כמתאבל.

⁷ יו"ד שצג, ג. כתב ערוך השולחן (יו"ד שצג, א): דע, דלא מצינו לא בגמרא ולא בירושלמי ולא בשמחות, שהאבל אסור לצאת מביתו כל שבעה. והא דתניא (כ"ג א') אבל שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו, זהו ענין אחר, ליציאה לבית הכנסת. עיי"ש. וב'חכמת אדם' כתב (כלל קסה, יא): וכתב הרמב"ן שהאבלים צריכין להתאבל במקום שיצאה נשמתו של מת, כי באותו מקום נפש המת מתאבלת, ושם צריך ליתן לה תנחומין, ועיקר התנחומין לנפש היא התפילה. ומכל מקום נראה לי שמותרין בלילה לילך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שניה, יוצא ואינו יושב במקומו: בטעם הדבר שמשנה מקומו, כתב מהר"ם מרוטנבורג כדי שירגישו הכל⁸. כתב הנמוקי יוסף שבאותן מקומות שנהגו שאבלים אינם משנים מקומם בשבת, שלא לנהוג אבלות בפרהסיא, שזה מנהג טעות. וכן דעת המרדכי, שבשבת נמי אינו יושב במקומו⁹. והשו"ע פסק שיפה הם עושים¹⁰. והרמ"א פסק כמרדכי ונמוקי יוסף, ושכן המנהג, ואין לשנות¹¹.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבילות, סימן שצג)

א. אבל, ג' ימים הראשונים אינו יוצא לבית האבל ולא לבית הקברות; מפאן ואילך, אם מת לאחרים מת בשכונתו, יוצא אחר המטה לבית הקברות, ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום המתנחמים; ואם אין שם כ"י מטה וקובריה, יוצא אפלו ביום ראשון ואפלו בשכונה אחרת. הגה: ומקצת יום ג' הרי הוא ככלו (הגהות מיימוני פ"ז). ולא ראיתי נוהגין כן עכשיו, כי אין אבל הולך לבית הקברות ולא לבית האבל כל שבועה; ואפשר שלא חיוב הוא, אלא רשות, ומאחר שעכשו אין מתנחמין כמו בימיהם, שם ואל תעשה עדיף.

ב. אבל, שבוע הראשון אינו יוצא מפתח ביתו, ואפלו לשמע ברכות חפה או ברכות המילה. הגה: מיהו המקל לצאת בלילה, מפני הצרף, לא הפסיד (ת"ה סימן ר"צ). והא דאסור לצאת חוץ לביתו, הינו דוקא לט"ל, או למשא ומתן וכדומה, אבל אם שלח מושל אחריו (מרדכי ה"א) או שצריך לילך בדרך או לשאר דברים הצריכים לו הרבה, כגון דבר האבד, מתר לו לצאת (תוספות סוף מ"ק), וכן נוהגין. ודין נעילת סנדליו, עין לעיל סימן שפ"ב. שניה, יוצא ואינו יושב במקומו ואינו מדבר; שלישי, יושב במקומו ואינו מדבר. הגה: ואם רוצה שלא לישב במקומו בשבוע שלישי ולדבר, הרשות בידו (הגמ"י). ועכשו נוהגין שאין יושבין במקומם כל שלשים; ועל אביו ואמו כל י"ב חדש, ואין למנהג זה עקר, מכל מקום אין לשנות מן המנהג, כי כל מקום לפי מנהגו; רביעית, הרי הוא כשאר כל אדם. אפלו לא שלמו שלשה שבועות, כגון שמת באמצע שבוע, מיד כשכלה אותו שבוע ושנים שאחריו, חשוב שבוע הבא רביעית.

ג. האבל אינו יוצא בחל לבית הכנסת, אבל בשבת יוצא. (וכן לבית המדרש) (בית יוסף). ואנו נוהגים שבכל יום קריאת התורה יוצא לבית הכנסת. הגה: ובמדינות אלו נוהגין שאין יוצא אלא בשבת. ואם האבל מוהל או בעל ברית, לאחר שלשה, מתפלל בביתו, וכשמביאין התינוק למול, הולך האבל לבית הכנסת (הגהות אשרי), אבל, תוך שלשה, לא יצא אלא אם כן אין מוהל אחר בעיר (אור זרוע); ויש מקלין אפלו תוך שלשה, אפלו אם יש מוהל אחר בעיר (בית יוסף); ומתיר לו לתקן הצפרנים ולגלח לצרף המילה, אבל אם יש מוהל אחר אסור (סברת הרב דלא כאור זרוע דמתיר סתם). וכן כל דבר מצוה שאי אפשר לעשות בלא האבל, מתיר לו לצאת

לישן לבתיהם (כדאיתא במסכת שמחות, פ"א הי"א, חמשה אחין אף על פי שכל אחד הולך לישן). מקורות: תה"ד (סי' רצ).

⁸. ומהו שינוי מקום, נחלקו האחרונים: הפתחי תשובה (שצג, ד, ס"ק ז) כתב שירחיק ד' אמות ממקומו בבית הכנסת. ודעת מהר"ם שיק (שו"ת, יו"ד, סי' שמט), שכל שישנה ממקומו המיוחד לו, סגי.

⁹. ושני טעמים הובאו לכך בש"ך (יו"ד שצג, ד, ס"ק ז): א. שאין זה דבר של פרהסיא, שאין אבילות ניכר בזה כל כך, שהרבה פעמים אדם מחליף מקומו אפילו אינו אבל (מהלבוש). ב. דאבלות הנוהג כל שלושים, נוהג אפילו בשבת.

¹⁰. יו"ד שצג, ד, והרדב"ז (שו"ת ח"ב סי' תרסב) תמה עליו איך מלאו לבו לחלוק על הראשונים מסברא, עיי"ש. והביאו בברכי יוסף, וכתב: אבל רבינו האר"י זצ"ל נהג שלא לשנות מקומו בשבת, וכמו שכתב מרן שמנהג יפה הוא. עיי"ש מסקנתו. מקורות: מהר"ם מרוטנבורג (הל' שמחות, סי' ס; הו"ד במרדכי). נמוקי יוסף (ב"ב, מט א ברי"ף, ד"ה דאמטיוה בשבת). מרדכי (מו"ק סי' תתצו).

¹¹. מדינא דגמרא מבואר שבשבוע שלישי יושב במקומו. וכתב הרמ"א (יו"ד שצג, ב) ועכשו נוהגין שאין יושבין במקומם כל שלושים, ועל אביו ואמו כל י"ב חדש, ואין למנהג זה עיקר. מכל מקום אין לשנות מן המנהג, כי כל מקום לפי מנהגו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

לְקַיֵּם הַמִּצְוָה (סִבְרַת הָרֵב וּבֵית יוֹסֵף).

ד. הַנּוֹהֲגִים כְּשֶׁהֵם אֲבָלִים שֶׁלֹּא לְשִׁנוֹת מְקוֹמָם בְּבֵית הַכֶּנֶסֶת בְּשַׁבָּת, יָפָה הֵם עוֹשִׂים. **הגה:** וַיֵּשׁ אֲמָרִים שֶׁגַּם בְּשַׁבָּת וְשָׁנָה מְקוֹמוֹ (נְמוּקֵי יוֹסֵף סוֹף פֶּרֶק הַמוֹכֵר פְּרוֹת), וְכֵן הַמְנָהֵג פָּשוּט, וְאֵין לְשִׁנוֹת הַמְנָהֵג.

נשיאת אשה באבלות

(כ"ג א') **תנו רבנן:** כל שלשים יום לנישואין.

(המשך הברייתא:) מתה אשתו - אסור לישא אשה אחרת, עד שיעברו עליו שלושה רגלים.⁴² רבי יהודה אומר: רגל ראשון ושני אסור, שלישי מותר.

(המשך הברייתא:) ואם אין לו בנים, מותר לישא לאלתר משום ביטול פריה ורביה. הניחה לו בנים קטנים, מותר לישא לאלתר מפני פרנסתו.

(המשך הברייתא:) מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן, ואמר לאחותה בבית הקברות: לכי ופרנסי את בני אחותך (שאני נושא אותך). ואעפ"כ לא בא עליה אלא לזמן מרובה.

מאי לזמן מרובה? אמר רב פפא: לאחר שלושים יום.

שיטות הראשונים

כל שלושים יום לנישואין: דעת הרמ"ה, שאם מתאבל על אביו ואמו, אסור לישא אשה כל שנים עשר חודש.⁴³ ודעת רבינו תם, סמ"ג, רמב"ן, רא"ש, ריטב"א, ומאירי, שמותר.⁴⁴ וכן פסק השו"ע.⁴⁵

אירוסין תוך שלושים ימי האבל: דעת רמב"ן, רא"ש, וריטב"א, דאף אירוסין אסור כל ל' יום.⁴⁶ ודעת הרמב"ם והמאירי שמותר ליארס אפילו ביום המיתה.⁴⁷ והשו"ע פסק כרמב"ם. והרמ"א פסק כרמב"ן ורא"ש.⁴⁸

⁴² ביארו תוספות, שיהיה שלושה רגלים בלא שמחה, ולא ישכח אהבת אשתו. אי נמי, כדי שישא אשה אחרת ולא יהא זכור מן הראשונה, שלא יהא שתי דעות במיטה (ראה נדרים כ' ב'). ועוד, פן יזכירנה אהבת אשתו לקנטרה.

⁴³ שהרי אפילו לשמחת נישואין של אחרים אסור ללכת, ק"ו לשל עצמו!

⁴⁴ שהיא מצוה יתירה, ואפילו יש לו בנים משום שנאמר "בִּבְקָר זָרַע אֶת זֶרְעָךָ וְלָעָרֵב אֶל תֵּנָח יָדְךָ". והביא ראייה מדתניא סתם כל ל' יום לנישואין ולא מפליג בין אביו ואמו לשאר קרובים משמע דבכולהו לאחר ל' מותר. וה"ר יוסף הביא ראייה לדבריו, דתנן במסכת שמחות (פ"ט) בהדיא: על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד שישלימו ל' יום ועל אביו ועל אמו אסור כל שנים עשר חודש, אא"כ היה של מצוה. אלמא שרי בכל משתה של מצוה. וצ"ע אי קאי נמי ארישא ושרי אפילו תוך ל' יום. תוספות.

⁴⁵ יו"ד שצבא. מקורות: רמ"ה (הו"ד בשטמ"ק כתובות ד' א', ד"ה ותלמידי ה"ר יונה). רבינו תם (תוספות כתובות ד' א', ד"ה אבל איפכא). סמ"ג (עשין, עשה דרבנן ב). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, ענין האבלות, עמ' ר). רא"ש (סי' מח). ריטב"א (כ"ג א', ד"ה ת"ר). מאירי (כ"ג א', ד"ה שאר).

⁴⁶ דהא תנן בפרק החולץ (יבמות מ"א א, ומ"ג ב') רבי יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול שלושים יום. והא דקתני (הכא) נישואין, לאו משום דליארס שרי, אלא משום דרבנן דנישואין נקטיה, לאשמועינן דנישואין שרו לאחר שלושים יום. רא"ש.

⁴⁷ ולמד כן ממה שהתירו ליארס ביום ט' באב (ירושלמי תענית פ"א ה"ח).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מתה אשתו, מתי מותר לישא אשה אחרת: דעת רי"ץ גיאת, רמב"ן, רא"ש, וריטב"א, שהלכה כרבי יהודה, שברגל שלישי מותר.¹⁹ ודעת רבינו חננאל, רמב"ם, ריצב"א, ורשב"ם שהלכה כתנא קמא, שאינו מותר עד שיעברו עליו שלושה רגלים.²⁰ וכן פסק השו"ע.²¹

אם אין לו בנים, מותר לישא לאלתר: דעת רמב"ן שלא לתר היינו מיד לאחר שלושים יום.²² דעת רמב"ם לא לתר מיד, אפילו תוך שבעה, אבל לא יבוא עליה עד לאחר שלושים. ודעת רבינו תם לא לתר היינו מיד לאחר שבעה. ומותר אף לבוא עליה מיד, בגלל פריה ורביה. ואם יש לו בנים קטנים ימתין עד לאחר שלושים. וכן דעת רי"ץ גיאת, ראב"ד, רא"ש, ר"ן, ומאירי. וכן פסק השו"ע.²³

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבילות, סימן שצב)

- א. אסור לשא אשה כל ל' יום, אפלו בלא סעדה; ולאחר שלשים, מתר, אפלו על אביו ואמו, ואפלו לעשות סעדה. ומתר לקדש אשה אפלו ביום המיתה, והוא שלא יעשה סעדה, אלא אם כן עברו שלשים יום. ויש אומרים דגם לארס אסור כל ל' יום (טור והרא"ש והרמב"ן) וכן עקר.
- ב. מתה אשתו, אסור לשא אחרת עד שיעברו עליה שלש רגלים, (אבל לכנס לבית המשתה, דינו כמו בשאר קרובים). (טור) וראש השנה ויום כפורים אינם חשובים כרגלים לענין זה. ואם לא קינס מצות פריה ורביה, או שיש לו בנים קטנים, או שאין לו מי שישמשנו, מתר לקדש מיד ולכנס אחר שבועה; ולא יבא עליה עד לאחר שלשים יום, אלא אם כן לא קינס מצות פריה ורביה, שאז מתר לבוא עליה אחר שבועה. הגה: והוא הדין בשאר אבילות, אפלו באבילות דאביו ואמו, מתר לשא ולבוא עליה אחר שבועה, אם לא קינס פריה ורביה. יש אומרים דאף מי שהוא עשיר ויכלת בידו לשכר לו משרתים ומשרתות, מכל מקום אם אין בתו או כלתו אצלו בביתו שתוכל לשמשו בחפיפת הראש או שאר דברים שמתבטל מאחרים, מקרי אין לו מי שישמשנו, וכל כיוצא בזה (פסקי מהרא"י סי' ג); ולכן נשתרבו המנהג שרבים מקלין בענין ונושאין נשים תוך שלש רגלים, ובעל נפש יחוש לעצמו. מי שתפשו השר ואינו רוצה להניחו מתפסיתו, עד שישא אשה תוך שלש רגלים אחר מיתת אשתו, יש מתירין משום צער דידיה (בית יוסף). וכן נראה לי עקר.
- ג. מי שלא קינס מצות פריה ורביה, ונשדך אשה ואחר שהכין צרכי חפה, מת אחי המשדכת, מתר לכנסה ולבוא עליה

¹⁸ יו"ד שצב, מקורות: רמב"ם (הל' אבל זה). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, ענין האבלות, עמ' ר). רא"ש (סי' מח). מאירי (מו"ק כ"ג א', ד"ה שאר). ריטב"א (ד"ה ת"ר). וראה תוספות (יבמות מ"ג ב', ד"ה שאני).

¹⁹ דקיימא לן הלכה כדברי המיקל באבל.

²⁰ ופירש רבינו יונה דאין שייך לפסוק כרבי יהודה דאמר שני רגלים משום הכלל הלכה כדברי המיקל באבל (כ"ב א'), דהא מילתא דפליגי בה הכא אין זו באבל, דימי אבלו כלו להן! תוספות.

²¹ יו"ד שצב, מקורות: רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, ענין האבלות, עמ' קצח). רי"ץ גיאת (הל' אבל). רא"ש (סי' מח). רי"ף (יד א-ב בדפיו). רמב"ם (הל' אבל וזה). הגהות מיימוניות (פ"ו אות ג). ראב"ה (סי' תתמא). ר"ח, ריצב"א ורשב"ם (הו"ד בהגמ"י). רבינו יונה (הו"ד בתוספות). תוספות (כ"ג א', ד"ה עד שיעברו). ריטב"א (ד"ה ר' יהודה).

²² על פי ברייתא באבל רבתי (פ"ז).

²³ יו"ד שצב, השו"ע פסק שמותר לקדשה מיד (ולכנסו אחר שבעה). וכתבו ש"ך (ס"ק ה בשם הב"ח) וט"ז (ס"ק ד) דאזיל לשיטתו לעיל, שמותר לארס אפילו ביום המיתה (כדעת הרמב"ם). אמנם לשיטת הרמ"א (שפסק כרמב"ן ורא"ש), גם כאן אסור לקדש מיד. וכן מקורות: רמב"ם (הל' אבל וזה). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, ענין האבלות, עמ' קצט). ראב"ד (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' מח). רבינו תם (הו"ד בראשונים). רי"ץ גיאת (הל' אבל). ר"ן (כתובות, א ב ברי"ף, ד"ה אבל איפכא). מאירי (ד"ה מי שמתה).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אחר שבעה. הגה: וכן אם יש לו בנים קטנים ונתרצה לאחות אשתו, מתר לקנסה, כי היא מרחמת על בני אחותה יותר מאחרת (כ"כ בפ"י הרא"ש והגהות מיימוני ומרדכי).

כיבוס וגיהוץ בגדים

(כ"ג א') **תנו רבנן** (שמחות פ"ז): כל שלושים יום לגיהוץ (לאיסור גיהוץ).

(המשך הברייתא: (4) אחד כלים (בגדים) חדשים, ואחד כלים ישנים (אשר) יוצאין מתוך המכבש (שהם כחדשים). (2) רבי אומר: לא אסרו אלא כלים חדשים בלבד. (3) רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לא אסרו אלא כלים חדשים לבנים בלבד.

אביי נפיק בגרדא דסרבלא,²⁴ כרבי.²⁵

רבא נפיק בחימוצתא (חלוק) רומיתא (שבא מרומי מגוהץ) סומקתא (אדום) חדתי, כרבי אלעזר ברבי שמעון (דאמר לא אסרו אלא חדשים לבנים, וזו אדומה).

גרסין לעיל **בפרקין (ט"ו א')**:

אבל אסור בתכבוסת, דכתיב²⁶ "וַיִּשְׁלַח יוֹאָב תְּקוּעָה וַיִּקַּח מִשָּׁם אִשָּׁה חֲכָמָה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הֲתֵאבְּלִי נָא וְלִבְשִׁי נָא בְּגָדִי אֲבָל וְאֵל תְּסוּכִי שָׁמֹן וְהָיִית כְּאִשָּׁה זֶה יָמִים רַבִּים מִתְּאַבְּלָת עַל מֵת".

שיטות הראשונים

איסור כיבוס לאבל, שבעה או שלושים יום: לדעת רוב הראשונים אין אבל אסור בכביסה אלא בתוך שבעה, ולא בשלושים.²⁷ ודעת הריב"א שהאיסור נוהג כל שלושים.²⁸ וסמ"ק כתב שחלוק לבן מותר ללבוש מיד אחר ז', והעולם נהגו איסור בדבר, והמנהג עיקר.²⁹ וכן כתב המרדכי שנהגו העם להלביש כלים לבנים לאדם אחר, טרם ילבשם האבל. והשו"ע פסק כרוב הראשונים. והרמ"א פסק כסמ"ק ומרדכי.³⁰

האם נאסר רק מעשה הכיבוס או לבישת בגדים מכובסים: כתבו תוספות בשם רש"י, שמותר להחליף וללבוש בשבעת

²⁴ בסרבל ישן שתקנוהו כעין חדש על ידי הגרידה. רש"י.

²⁵ דאמר לא אסרו תוך שלושים אלא כלים חדשים, והאי לאו חדש הוא. רש"י.

²⁶ שמואל-ב יד,ב.

²⁷ דאמרין לקמן (כ"ז ב') אל תבכו למת, הא כיצד? שלשים יום לגיהוץ ולתספורת. ובמסכת שמחות (פ"ז), שלשים יום לגיהוץ כיצד כו'. ובירושלמי, גזרת שלשים גיהוץ ותספורת, אבל כיבוס משמע דשרי.

²⁸ דתניא במסכת שמחות (פ"ז): שמונה ימים קודם הרגל אם רצה לכבס ולספר הרשות בידו. לא סיפר לא כיבס ערב הרגל, אסור לספר ולכבס עד שישלימו שלושים יום. משמע דכיבוס נמי אסור, עיי"ש.

²⁹ כדאיתא בירושלמי אם הלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג (ירושלמי מעשר שני, פ"ה ה"ב).

³⁰ יו"ד שפ"ט, מקורות: ריב"א (הו"ד בתוספות כ"ג א', ד"ה כל שלושים). סמ"ק (מצוה צז, 'דין שלושים'). מרדכי (מו"ק סי' תתק). רמב"ם (הל' אבל ה,א). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, ענין האבלות, עמ' קפח).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ימי אבלות בגד המכובס קודם לכן. ודעת תוספות ורמב"ן שכשאמרו אסור בכביסה, היינו ללבוש בגדים מכובסים. ואף לכבס ולהניח לאחר האבל אסור מצד מלאכה, בין על ידו בין על ידי אחרים. וכן פסק השו"ע.³¹

כיבוס בגדי קטנים: כתב מהר"ם מרוטנבורג, וגבי אבילות מותר לגדולים לספר הקטנים שמת אביהן, או לכבס בגדיהן תוך ז' ימי אבלם. וכן פסק השו"ע.³²

כל שלושים יום לגיהוץ, הדין באבלות אביו ואמו: כתב בירושלמי: על כל המתים אסור בגיהוץ עד ל' יום, ובאביו ובאמו י"ב חודש. ובאבל רבתי (פ"ט) תניא: עד שיגיע הרגל ויגער בו חבריו. ובגמרא דידן לא משוי חילוק בין גיהוץ דאביו ואמו, לשאר קרובים.

דעת רמב"ם שלאחר שלושים יום, מותר בגיהוץ אפילו על אביו ועל אמו. ודעת רמב"ן ורא"ש, דסמכין אירושלמי ואברייתא דאבל רבתי, דגמרי גיהוץ מתספורת, הלכך אסור באביו ואמו עד שיגיע הרגל אחר ל' יום, ויגער בו חבריו.³³ וכן פסק השו"ע. והרמ"א כתב שנוהגים שהמתאבל על אביו אינו לובש בגדים חדשים כל י"ב חודש.³⁴

מה נקרא גיהוץ: הערוך פירש שמעבירין על הבגדים אבן חלקה להחליקן. וכן פירש רב האי גאון. ואילו ר"ן ונמוקי יוסף כתבו, שכביסה היינו במים צוננים. וגיהוץ, היינו במים ואפר, או בנתר ובורית. והשו"ע הביא הדעות בשם יש אומרים.³⁵

גיהוץ אחר שבעה: כתב הרמב"ן, לכבס ולהניח לאחר האבל, אסור מצד מלאכה (כנזכר לעיל). ולאחר שבעה, עושה אפילו גיהוץ, בין לעצמו בין לאחרים. ולא אמרו גיהוץ (אסור) שלושים יום, אלא ללבוש. וכן פסק השו"ע.³⁶

גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם: כתבו תוספות דכיבוס מותר בתוך ל' יום. ומאחר דכיבוס שרי, גיהוץ נמי שרי לדידן, כדאמרינן פ"ק דכתובות (י"ב) ופ"ד דתענית (כ"ט ב') דגיהוץ שלנו ככיבוס שלהן. וסמ"ג כתב, דאעפ"כ משמע שרביא היה מחמיר כרבי אלעזר ברבי שמעון בגיהוץ, אע"פ שהיה בבבל. והשו"ע כתב כתוספות בשם יש מי שאומר.³⁷

אילו בגדים נאסרו בגיהוץ: פלוגתא דתנאי, וכתבו רי"ף, רמב"ם, רמב"ן, ורא"ש דהלכתא כרבי אלעזר ברבי שמעון, שלא אסרו (אחר שבעה) אלא כלים חדשים לבנים בלבד.³⁸ והוסיף הראב"ד שאסרום רק מגוהצים, היוצאים תחת המכבש. והרמב"ם לא הזכיר מכבש כלל, וסובר דמכבש לא קאי אלא אישנים. וכן דעת רמב"ן³⁹ ורא"ש. וכן פסק השו"ע.⁴⁰

³¹ יו"ד שפ"ט, א. מקורות: תוספות (כ"ד ב', ד"ה ברכת אבליים). רמב"ן (תורת האדם, עניין האבלות, עמ' קפט).

³² יו"ד שפ"ט, ב. שאין דין חינוך באבלות לקטנים. ור' הרוקח (הל' אבלות, ס' שיד) שכתב, תינוק שאינו בן י"ג ויום אחד, אין צריך לישב באבלות. ור' ב'חזון עובדיה' (ח"ב, עמ' רפד-רפה). ושם הכריע, שאף האבל עצמו יכול לכבס בגדיהם, עיי"ש. מקורות: מהר"ם (הלכות שמחות, ס' כד). והו"ד בספר הפרנס (לתלמידו ר' משה פרנס, ס' רנב).

³³ לומר לו לבוש כלים המגוהצים לכבוד הרגל. רמב"ן. ומה שהזכיר רגל גבי גיהוץ, משום דברגל דרך ללבוש כלים מגוהצים, וקודם הרגל אינו ניכר שמניח משום אבילות. אבל תספורת ניכר שהכביד שערן. רא"ש.

³⁴ יו"ד שפ"ט, ה. (והרמ"א בסי' שפ"ט, ג). מקורות: רמב"ן (עמ' קצב). רא"ש (סי' נג). רמב"ם (הל' אבל וד).

³⁵ יו"ד שפ"ט, ו. והגר"א כתב (או"ח תקנא, ג, ס"ק יט) שהעיקר כדעת רב האי גאון. מקורות: ריב"א (הו"ד בתוספות). תוספות (כ"ג א', ד"ה כל שלושים). רמב"ן (תורת האדם, עניין האבלות, ד"ה אבל אסור בתכבוסת). ר"ן (חי' י"ד ב', ד"ה אבל אסור). נמוקי יוסף (ז ב ברי"ף, ד"ה בתכבוסת).

³⁶ יו"ד שפ"ט, ז. מקורות: רמב"ן (תוה"א, שער האבל, ענין אבלות, עמ' קצ).

³⁷ יו"ד שפ"ט, ח. מקורות: תוספות (כ"ג א', ד"ה כל שלשים).

³⁸ דהא רבא נפיק בחימוצתא רומיתא סומקתא חדתא, כרבי אלעזר ברבי שמעון.

³⁹ שאם בחדשים בעינן יוצאין מתחת ידי המכבש, הוה ליה למיתני אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים, והוא שיוצאין מתחת המכבש. מדקתני היוצאין מתחת המכבש, אישנים קאי. ועוד, שבדברי רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון, לא הוזכר כלל 'היוצאין מתחת המכבש' אלא כלים חדשים, אלמא כל דלית ליה ישנים לא מדכר מכבש. על פי דברי רמב"ן.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבילות, סימן שפט)

- א. אבל אסור לכבס כסותו כל שבועה ימים, אפלו במים לבד; ולאחר שבועה, מתר. וכשם שאסור לכבס, כך אסור ללבש המכבסים קדם לכן. ואחר ז' שרי, והעולם נהגו בו אסור (כדעת ריב"א וסיעתו). ונוהגין שאדם אחר לובשם תחלה, ואחר כך לובשם האבל, והמנהג עקר (טור בשם סמ"ק וכ"כ המרדכי ה"א וכל בו). וכן נוהגין במדינות אלו לאחר שבועה; ואם לבשו אדם אחר רק שעה אחת די בכך (כל בו וסמ"ק). ואין צריך לומר שאסור ללבש חדשים. וגם הסדינים והמצעות של מטה אסור לכבסן ולהציע המכבסין. וכן מטפחות הידים, אף על פי שמותר לכבסן במועד; וכן כל אותן ששנינו שמותר לכבסן במועד, כגון היוצא מבית השביה ומבית האסורים, והמנדה שהתירו לו חכמים, והנשא לזכרם והתר, והבא ממדינת הים שהלך להרויח ולא היה לו פנאי לגלח, אסורים בימי אבלו, שאם ארעו אחד מהם, קדם האבלות ונכנס מיד לתוך האבלות, אסור לכבס אלא אם כן ארעו אחד מהם ותקפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה, אז מותר לכבס אף בנדר וחול ואפלו תוך שבועה, ובלבד שיעשונו בצנעא בתוך ביתו. ואחר שתקפוהו אבוליו זה אחר זה, מכבס במים אבל לא בנדר ואהל.
- ב. מתר לכבס בגדי קטנים שמת אביהם.
- ג. אסור ללבש תוך שבועה כלים חדשים צבועים, וישנים יוצאים מתחת המכבש. (פי' כלי לעצור בו הבגדים). הגה: יש אומרים דאסור ללבש בגדי שבת תוך ד' שבועות הראשונים, אבל אחר כך מותר אפלו על אביו ואמו, וכן לעשות בגדים חדשים (כל בו בשם מוה"ר"ם), אבל נהגו אסור כל י"ב חדש.
- ד. אסור תוך שבועה לכבס ולהניח, בין על ידי עצמו בין על ידי אחרים. ואם היתה כסותו בקבלת ביד אחרים, מכבס אותו כדרךכו כמו שאר מלאכתו בתלוש שביד אחרים, בקבלת.
- ה. כל שלשים יום אסור ללבש (או להציע תחתיו) (בית יוסף בשם רבנו ירוחם) בגד מגהץ, והוא שיהא לכו וחדש, ואפלו הוא של פשתן. ועל אביו ועל אמו, אסור עד שיגיע הרגל אחר שלשים ויגערו בו חבריו.
- ו. גהוץ יש אומרים צק"ל בלשון ערב, ויש אומרים דהינו כבוס במים ואפר או בנדר וברית.
- ז. אחר שבועה מותר לגהץ, בין לעצמו בין לאחרים; ולא אמרו שלשים יום לגהוץ, אלא ללבש.
- ח. יש מי שאומר דהאידינא ליכא אסור גהוץ, שהרי אמרו גהוץ שלנו ככבוס שלהם.

⁴⁰ יו"ד שפט, מקורות: רי"ף (יד ב ברי"ף). רא"ש (סי' נג). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, ענין האבלות, עמ' קצא). רמב"ם (הל' אבל ה, ג, ו, ד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

דיני אונן

(כ"ג ב') **תניא** (מסכת שמחות יג): מי שמתו מוטל לפניו (שעדיין לא נקבר מתו, והוא נקרא אונן), אוכל בבית אחר⁴¹. אין לו בית אחר, אוכל בבית חברו. אין לו בית חברו, עושה לו מחיצה עשרה טפחים. אין לו דבר לעשות מחיצה, מחזיר פניו ואוכל.

(המשך הברייתא): ואינו מיסב ואוכל (כדרך המסובים בחשיבות על צדו השמאלי ובמיטה), ואינו אוכל בשר, ואינו שותה יין, ואינו מברך (המוציא), ואינו מזמן (אין צריך לברך ברכת המזון). ואין מברכין עליו (אין צריך שיברכו עליו אחרים בברכת הלחם), ואין מזמנין עליו (אינו מצטרף עם שלושה לזימון). ופטור מקריאת שמע ומן התפילה ומן התפילין, ומכל מצוות האמורות בתורה.

(המשך הברייתא): ובשבת, מיסב ואוכל, ואוכל בשר ושותה יין, ומברך ומזמן, ומברכין ומזמנין עליו. וחייב בקריאת שמע ובתפילה, ובכל מצוות האמורות בתורה. רבן גמליאל אומר: מתוך שנתחייב באלו (בשבת), נתחייב בכולן.

אמר רבי יוחנן: תשמיש המטה איכא בינייהו⁴².

שיטות הראשונים

מצות קבורה: דעת בה"ג, רמב"ן, וספר החינוך, שמצות קבורה מת מן התורה. ובדעת הרמב"ם צ"ב, שכתב שהוא בכלל מצוות דרבנן. אמנם מנאה כמצות עשה ("כי קבור תקברונו ביום ההוא")⁴³.

טעם פטור אונן ממצוות: רש"י ביאר לפי שהוא טרוד במחשבת קבורתו, והוא דומיא דחתן דפטור משום טירדא דמצוה. וכן מבואר ברבינו יונה שהוא מטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה. וכן דעת רשב"א, רא"ה⁴⁴, ריטב"א, ונימוקי יוסף. ובירושלמי למדו זאת מדרשה⁴⁵.

⁴¹. שנראה כלועג לרש. רש"י (ברכות י"ז ב').

⁴². הא דאמר נתחייב בכולן סבר מותר בתשמיש המטה. ותנא קמא סבר אסור בתשמיש המטה. מפרש.

⁴³. דברים, פר' כי תצא, כא, כג. וכן פסק בהלכות סנהדרין (טו, ח), ובהלכות אבל (יב, א) שהקבורה מצוה. אמנם כתב עוד בהלכות אבל (יד, א): מצות עשה של דבריהם לבקר חולים וכו' ולהוציא המת ולהתעסק בכל צרכי הקבורה לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור וכו' ואלו הן גמ"ח שבגופו יעווי"ש. והאחרונים האריכו בזה. וראה שדי חמד (מערכת הקו"ף, כלל ל"ט). מקורות: בה"ג (בהקדמתו, במניין מצוות עשה). רמב"ן (השגות על ספר המצוות, סוף שורש ראשון, ד"ה והתשובה הרביעית). ספר החינוך (מצוה תקלז). רמב"ם (ספר המצוות, שורש ראשון; ומצות עשה רלא).

⁴⁴. זה לשון הרא"ה: טעמא דפטורא, לאו משום אבלות, דהא איהו לעולם לא מחייב באבילות עד שיסתם הגולל (כדאיתא, מו"ק כ"ז א'). ותו, דהא קיימא לן (לעיל י"א א') אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר. ופטורא נמי לא משום צערא, דמשום צערא דרשות דלאו מצוה לא מיפטר, כדאיתא לעיל בגמרא (י"א א'). אלא משום עוסק במצוה, שעוסק בקבורתו של מתו. ולא דוקא בשעוסק, אלא אפילו יושב ובטל פטור, דזהו כבודו של מת שלא יסיח דעתו ממנו לעניינים אחרים כל זמן שלא נקבר (כמו טעם אחד המובא בירושלמי, ראה להלן בהרחבה). וכו'.

⁴⁵. והובאו דברי הירושלמי בתוספות (ברכות י"ז ב', ד"ה פטור): בירושלמי מפרש טעמא דאמר רבי בון: כתיב "למען תזכור" כו' עד "כל ימי חיך", ימים שאתה עוסק בחיים, ולא ימים שאתה עוסק במתים. ובדברי הרמב"ם צ"ב, שכתב הטעם מפני שאין דעתו פנויה לקרות וכו'. ואולי כוונתו לפטור של עוסק במצוה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

גדר מתו מוטל לפניו: דעת רבינו תם שכל מי שחייב להתעסק בקבורה, פטור מק"ש ואסור בבשר ויין.⁴⁶ ודעת הרא"ש, שכל מי שחייב באבלות, אפילו אינו חייב להתעסק בקבורה, פטור מק"ש ואסור בבשר ויין. וכן פסק השו"ע.⁴⁷

כתב רבינו יונה, כשנושאים המת מעיר לעיר, אם המקום קרוב, דייננו ליה כמי שמתו מוטל לפניו, ולפי שחייב בקבורתו אסור לאכול בשר ולשתות יין, שטרודים הן בענין קבורתו והספדו. אבל כשנושאים אותו לעיר אחרת רחוקה, כגון מהלך שני ימים, מותר עד שיביאו אותו לעיר קבורתו. וכן פסק הרמ"א.⁴⁸

נמסר לכתפים: כתבו הראשונים על פי הירושלמי, שאם נמסר לכתפים, על מנת שיוציאו אותו לבית הקברות כשירצו, אינו מוטל יותר על האבל, ואוכל בשר ושותה יין, אע"פ שהמת בבית. וכן פסק השו"ע.⁴⁹

מאלו מצוות פטור האונן: בגירסת המשנה (ברכות י"ז ב'), מבואר שפטור אף מכל מצוות האמורות בתורה. ויש שלא גרסו כן במשנה, אלא רק מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין, וסוברים שרק באלו פטורים, מפני שצריכים כוונה יתירה. אבל ברמב"ם, תלמידי רבינו יונה, רא"ה, ריטב"א, ושאר ראשונים, מבואר כסברא ראשונה. וכן פסק השו"ע.⁵⁰

זמן הפטור: כל זמן שמוטל עליו לקברו.⁵¹ וכתבו רבינו יונה ורא"ש, דמי שמת בתפיסה, ולא ניתן לקבורה, לא חל על הקרובים אנינות. וגם אבילות לא חל עליהם, כיון שלא נתיאשו מלקברו. וכן פסק השו"ע.⁵²

- מקורות - רמב"ם (הל' ק"ש ד,ג). רבינו יונה (ברכות, י ב ברי"ף, ד"ה פטור). רשב"א (שו"ת ח"ג סי' ש). רא"ה (ברכות י"ז ב', ד"ה מי שמתו). ריטב"א (ברכות י"ז ב', ד"ה מי). נימוקי יוסף (מועד קטן, טו א ברי"ף, ד"ה ובשבת).
- ⁴⁶ כתב ר"י כשנפטרה אמו, הודיעו לר"ת אחיה שהיה דר במקום רחוק משם, ואכל בשר ושתה יין קודם קבורה. ואמר לנו טעם, מאחר שיש לה בעל שהיה מתעסק בקבורתה אינו אסור בבשר ויין, כיון שאינה מוטלת עליו, כדברי הירושלמי. ואיני יודע אם היה רבינו מיקל בכך אם היה בעיר עמה. וכתב הב"י דמדברי הרשב"א נראה, שאפילו המת עמו בעיר, אם יש מי שיתעסק, פטור.
- ⁴⁷ או"ח עא,א. והב"ח כתב דנקטינן כרבינו תם, דמעשה דר"ת רב היא. וש"י ליה מאריה להרא"ש שכתב על ר"ת המאיר לכל ישראל באור תורתו לומר עליו 'וסברא חלושה וקלושה היא', אלא סברא אמתית היא, ודלא כמו שפסק בשו"ע. ודווקא כמעשה דרבינו תם, שהיה בעיר אחרת ובעלה עמה בעיר, אי נמי איפכא. מקורות: ירושלמי (מו"ק פ"ג, ה"ה). ר"ת (ברכות, הו"ד בראשונים). תוספות ורשב"א (ברכות י"ז ב', ד"ה ואינו). רא"ש (ברכות, פ"ג, סי' ג; מו"ק ג,ה). ר"י (הו"ד בתוספות ורא"ש). רשב"א (שו"ת ח"ג, סי' ש). ור' רמב"ם (ק"ש ד,ג).
- ⁴⁸ יו"ד שמא,ג. מקורות: רבינו יונה (ברכות, פרק מי שמתו, יא א ברי"ף, ד"ה כל זמן).
- ⁴⁹ יו"ד שמא,ג. כתב סמ"ג, משנקבר המת, אפילו נקבר ביום המיתה, נהגו העם לבטל האנינות, אע"פ שלקודשים אינו בטל כל היום (זבחים ק' ב'). מקורות: רמב"ן (שער המיחוש, ענין מי שמתו מוטל לפניו, עמ' ע). סמ"ג (עשין, עשה דרבנן ב, הלכות אבלות).
- ⁵⁰ יו"ד שמא,א. וכתב המשנ"ב (עא,א, ס"ק ד) שפטור מכל הברכות, אפילו ברכות הנהנין. ולענין השלמת התפילה, כתב, שאם היה מתו מוטל לפניו מעת התחלת חיוב התפלה עד השלמת זמנה, אינו צריך להשלימה. אבל אם מת לאחר שכבר התחיל החיוב עליו, חייב בתשלומין. עוד כתב בביה"ל (עא, ד"ה מי) דפטור דוקא ממצוות עשה; אבל במצוות לא תעשה חייב, ואפילו בדבר שהוא מדרבנן בעלמא.
- מקורות: רמב"ם (הל' אבל ד,ו). רא"ה וריטב"א (ברכות י"ז ב', ד"ה מי שמתו). תר"י (ברכות י ב ברי"ף, ד"ה ועל כן, עיי"ש באריכות). מאירי (ברכות י"ז ב', ד"ה והמשנה הראשונה וכו' אמר המאירי מי וכו').
- ⁵¹ כתב המגן אברהם (עא,א, ס"ק א): 'ומיד כשמתחילין להשליך עפר על המת יקרא ויתפלל, וכן עשה מהרי"ל'. עוד כתב מג"א, שאם נמשכה האנינות עד לאחר ארבע שעות, לא יאמר ברכות השחר, כיון שבשעת עיקר חיובו שהוא בבוקר, היה פטור. והמשנ"ב (ס"ק ד) כתב שיש חולקים עליו, וספק ברכות להקל, זולת ברכת התורה וברכות שלא עשני גוי, עבד ואשה, שיוכל לברך אף להמגן אברהם.
- ⁵² יו"ד שמא,ד. מקורות: רבינו יונה (ברכות יא א ברי"ף, ד"ה כל זמן). רא"ש (ברכות פ"ג, סי' ג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דברים שאכל אסור בהם, האם אונן אסור בהם: כתב הרמב"ן שהאונן נוהג בקצת דברי אבלות, אסור ברחיצה וסיכה,⁵³ בשמחה ותספורת, ואסור לישב אפילו על מיטה כפויה, אלא על גבי קרקע. אבל אינו צריך לחלוץ מנעל וסנדל, ואינו מעטף הראש, ואינו חייב בכפיית מיטותיו.⁵⁴ ודעת הרמב"ם ורי"ף גיאת, שאונן מותר בדברים שאכל אסור בהם.⁵⁵ ולגבי תשמיש המיטה, רי"ף גיאת התיר, וחלקו עליו הראשונים.⁵⁶ והשו"ע ציין שאונן מותר בשלושה דברים. ושאסור לישב על מיטה אפילו כפויה.⁵⁷ והרמ"א כתב בשם יש אומרים, שאסור בשאר דברים, כרמב"ן.⁵⁸

תשמיש המיטה איכא בינייהו: ת"ק סבר דאסור בתשמיש המיטה. ורבן גמליאל סבר חייב נמי בתשמיש המיטה. דעת רי"ף, רמב"ם, ורא"ש, שהלכה כתנא קמא.⁵⁹ ובירושלמי (הלכה ה) פוסק כרבן גמליאל. וכן פסק רבינו יונה. והשו"ע⁶⁰ פסק כשלושת עמודי ההוראה.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עא)

א. מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, אפלו אינו מטל עליו לקברו, פטור מקריאת שמע ומתפלה. ואפלו אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרות, אינו רשאי. ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה, ורצה להחמיר על עצמו ולקרות, אין מוחין בידו (ועין פירוה דעה סי' שמ"א).

⁵³ קל וחומר מאכילת בשר ושתיית יין. ואכילה כל צרכו נמי אסור עליו (כמבואר בירושלמי. והביאו הב"י, וכתב שהפוסקים השמיטוהו, משום דלא אידכר בביריתא דתלמודא דידן, משמע דלא קי"ל הכי).

⁵⁴ באלו הקילו עליו, מפני שהוא טרוד בעסקי המת, ומוטל עליו לקברו ולילך עמו מעיר לעיר, ואם באת להחמיר עליו בחליצת סנדל ומנעל ועטיפת הראש, אף עסקי המת נפסדין בכך, לפיכך לא החמירו עליו באלו. וכן במלאכה אינו בדין לאסור עליו מלאכת קבורתו של מת, והלא אפילו לאחר קבורה מגלה את ראשו לכבוד הרבים, כל שכן לכבוד המת והרבים המתעסקים עמו והנושאים במשאיו. רמב"ן. ורצה לומר, כל דבר שהוא בשב ואל תעשה, והוא שמחה, האונן אסור. וקום עשה (כחליצת סנדל ועטית הראש), האונן מותר. ביאור הגר"א (ס"ק יח).

⁵⁵ זה לשון הרמב"ם: "מאמתי יתחייב אדם באבל? משיתם הגולל. אבל כל זמן שלא נקבר המת, אינו אסור בדיבור מן הדברים שהאכל אסור בהן. ומפני טעם זה רחץ דוד המלך וסך קשמת הילד קדם שיקבר."

⁵⁶ דודאי דברי שגגה הם, דפלוגתא דתנאי בשבת, אבל בחול, לית דינא ולית דיינא דאסור. ותמה על עצמך, בבשר ויין אסורוהו, ולעשות כל צרכו, מפני אנינותו כדי שיפקח על עסקי המת, קל וחומר לתשמיש המיטה, שאפילו קל שבקלים אינו עושה כן!

⁵⁷ **בדעת השו"ע נחלקו האחרונים:** דעת החת"ס (ח"ב, יו"ד, סי' שכד; הו"ד בפת"ש ס"ק כג) דמדפרט הני, שמע מינה אינך, אסורים. ומה שכתב הרמ"א ויש אומרים, משום שאינו מפורש בב"י ושו"ע. וכן הכריע ב'חזון עובדיה' (ח"א עמ' קנג). ודעת ערוך השולחן (סעי' כח) שהשו"ע הכריע כרמב"ם (חוץ משיבה על מיטה כפויה, שהחמיר, כמבואר במסכת שמחות).

⁵⁸ יו"ד שמא, מקורות: רמב"ן (תוה"א, שער הסוף, ענין מי שמתו מוטל לפניו, עמ' עד; שער האבל, ענין האבלות, עמ' ריב). רמב"ם (הל' אבל אב), מרדכי (סי' תתצח). תוספות (מו"ק כ"ג ב', ד"ה ואינו). רבינו פרץ (הו"ד בטור).

⁵⁹ ואע"ג דבירושלמי פסק כרבן גמליאל, לא שייך כאן הלכה כדברי המיקל באבל, דאכתי לא חל עליה אבילות. והרי"ף סבירא ליה דאם איתא דגמרא דידן סברה הלכה כרבן גמליאל, הוה פסיק כוותיה. רא"ש.

⁶⁰ יו"ד שמא, מקורות: רי"ף (טו א בדפיו). רמב"ם (הל' אבל דו). רא"ש (סי' נז). רבינו יונה (ברכות, ריש פרק מי שמתו, יא א ברי"ף, ד"ה אבל).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

(יו"ד, הלכות אנינות, סימן שמא)

א. מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, קדם קבורה אוכל בבית אחר. אין לו בית אחר, אוכל בבית חברו. אין בית לחברו, עושה לו מחצה ואוכל; ואפלו מחצה של סדין סגי, אם תקע שולי הסדין בענני שאינו נטל ברוח. ואם אין לו דבר לעשות מחצה, מחזיר פניו ואוכל.

ובין כך ובין כך, ואפלו הוא בעיר אחרת, אינו מסב ואוכל, ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין, ואינו מברך ברכת המוציא ולא ברכת המזון, ואין מברכים עליו ולא מזמנין עליו, אפלו אם אוכל עם אחרים שמברכים, לא יענה אחריהם אמן. ופטור מכל מצות האמורות בתורה, ואפלו אם אינו צריך לעסק בצרכי המת, כגון שיש לו אחרים שעוסקים בשבילו. ויש אומרים שאפלו אם ירצה להחמיר על עצמו לברך או לענות אמן אחר המברכין, אינו רשאי (ועין בא"ח סי' ע"א).

ובשבת ויום טוב, אוכל בשר ושותה יין, (אם ירצה) (רפנו יונה פ' מי שמתו). ומברך, וחייב בכל המצות, חוץ מתשמיש המטה שאסור בו. (ומתיר לילך לבית הכנסת בשבת, ואף בחל אין בו אסור, רק מאחר שאסור להתפלל, מה יעשה שם) (כל בו) ואם צריך להחשיך על התחום כדי לעסק בצרכי המת, חל עליו אנינות ליאסר בכלן משעה שמתחיל ללכת כדי להחשיך על התחום. ואם רוצה לקברו ביום טוב ראשון על ידי עממין, אסור בכלן. וכל שכן ביום טוב שני, שהוא בעצמו יכול לקברו, שחלו עליו כל דיני אנינות. (יש אומרים דתלמיד על רבו מבהק אסור לאכל בשר ויין כל זמן שמטל לפנייהם) (הגהות אשרי פ' א"מ).

ב. מי שמת לו מת, יאכל במוצאי שבת בלא הבדלה, ולא יתפלל, ולא בבקר קדם קבורה, ולאחר קבורה יתפלל תפלת שחרית, אם לא עבר זמנה. אבל תפלת הערב לא יתפלל, שכבר עבר זמנה. ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שמים, כיון שבליילה לא היה חייב להתפלל. ולענין ההבדלה, יבדיל אחר שיקבר המת (מהר"מ ומרדכי והג"מ).

ג. מקום שנוהגים שכתפים מיחדים להוציא המת, ולאחר שנתעסקו הקרובים בצרכי הקבורה ימסרוהו להם והם יקברוהו, משמסרוהו להם, מתרים הקרובים בבשר ויין, אפלו קדם שהוציאוהו מהבית, ששוב אינו מטל עליהם. **הגה:** מקום שנושאין המת מעיר לעיר, אם מקום קרוב הוא הוי כאלו מטל לפניו. אבל אם הוא מקום רחוק, כגון מהלך שני ימים, מתיר עד שיבואו לעיר קבורתו (רפנו יונה פ' מי שמתו).

ה. כל זמן שלא נקבר המת, אינו חולץ מנעל וסנדל, ואינו חייב בעטיפת הראש וכפית המטה, אבל אסור לישב או לישן על גבי מטה, אפלו כפוייה. **הגה:** וכל שכן שאסור בתשמיש המטה (טור בשם הרמב"ן ובשם התוספות ובמרדכי פ"ק דכתבות בשם י"א). ויש אומרים דאסור ברחיצה וסיכה ושמחה ושאלת שלום ותספורת ובמלאכה (טור), אבל מתיר לצאת מפתח ביתו. (הגהות מיומני פ"ד בשם סמ"ק).